

Warszawa, dnia 5 czerwca 2019 r.

KMP.573.2.2019.KK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rusinowie Koneckim
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, dalej jako: OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 11-12 lutego 2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT) przeprowadził wizytację Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rusinowie Koneckim (dalej jako: MOW, Ośrodek, placówka). W skład zespołu wizytującego wchodził: Klaudia Kamińska, Marcin Kusy – zastępca dyrektora KMPT oraz Michał Żłobecki (prawnicy).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzanie sposobu traktowania nieletnich przebywających w placówce, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawianie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków osób nieletnich i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W trakcie wizytacji wykonano następujące czynności:

- 1) przeprowadzono rozmowę z Jackiem Klinkiem – dyrektorem placówki oraz z Marleną Goś – zastępczynią dyrektora;
- 2) dokonano oglądu placówki w tym m.in.: pokoi nieletnich, sanitariatów, sal lekcyjnych, jadalni oraz zaplecza rekreacyjnego;
- 3) przeprowadzono na osobności rozmowy indywidualne z nieletnimi;
- 4) przeprowadzono rozmowy z personelem placówki;

- 5) dokonano analizy dokumentacji dostępnej na miejscu, w tym m.in.: akt osobowych nieletnich;
- 6) wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele KMPT poinformowali dyrektora placówki o ustaleniach dokonanych w trakcie wizytacji, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień. Po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację i informacje związane z funkcjonowaniem placówki.

Podczas wizytacji w przedmiocie zainteresowania KMPT każdorazowo pozostają zagadnienia związane z: legalnością pobytu nieletnich w placówce, ich traktowaniem oraz dyscyplinowaniem przez personel, prawem do informacji, możliwością utrzymywania kontaktu z osobami spoza placówki, ochroną zdrowia, a także warunkami bytowymi. W raporcie wskazano obszary pozytywnie wyróżniające placówkę (mocne strony) oraz obszary stwarzające ryzyko wystąpienia przemocy w postaci tortur, niehumanitarnego i poniżającego traktowania lub karania. Ponadto wskazano również problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. nieletni, pracownik placówki, członek rodziny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.

3. Ogólna charakterystyka placówki

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Rusinowie Koneckim jest oświatową placówką resocjalizacyjno – wychowawczą dla chłopców i dziewcząt niedostosowanych społecznie, w wieku do 18 lat. Organem prowadzącym MOW jest Powiat Przysuski. Nadzór pedagogiczny nad działalnością placówki sprawuje Mazowiecki Kurator Oświaty.

Pojemność MOW wynosi 64 miejsca. W dniu wizytacji w placówce przebywały 24 osoby. Ponadto 4 osoby były na ucieczce, 1 na niepowrocie, a 7 nie zostało jeszcze

doprowadzonych do placówki. Wśród wychowanków MOW, 11 osób było jednocześnie wychowankami domów dziecka.

4. Mocne strony placówki

W ocenie Mechanizmu mocną stroną wizytowanej placówki jest panująca w niej przyjazna, pełna wzajemnego poszanowania i zrozumienia atmosfera.

Ponadto, w placówce dostępna jest szeroka oferta zajęć pozalekcyjnych i kółek zainteresowań. W ramach „atrakcyjnych sobót i niedziel” organizowane są różne wycieczki np.

- rajdy piesze,
- rajdy rowerowe,
- wycieczki krajoznawcze i dydaktyczne,
- zajęcia kulinarne,
- zajęcia rekreacyjno – sportowe,
- projekcje filmów – popołudnie z ciekawym filmem,
- zajęcia teatralne , muzyczne i plastyczne.

W ramach zajęć rekreacyjno – sportowych organizowane są spacerunki po okolicy, mecze piłki nożnej, zabawy na śniegu i lodzie, ćwiczenia na siłowni, konkursy oraz wspólne rozgrywki między wychowankami, które są nagradzane. Dodatkowo w MOW prowadzone są zajęcia przygotowujące do życia – kulinarne, wychowawcze, spotkania z pracownikami z różnych instytucji np. MOPS, Policja, Straż Pożarna.

W placówce dział szereg kół zainteresowań, jak m.in. literackie, teatralne, muzyczne, kulinarne czy wolontariatu. Uczniowie biorą również udział w konkursach o zasięgu powiatowym, m.in. w konkursie piosenki angielskiej, konkursie plastycznym w Muzeum O. Kolberga czy też turnieju tenisa stołowego.

Osoby wizytujące za pozytywną praktykę uznały również możliwość posiadania przez wychowanka telefonu komórkowego, z którego ma prawo korzystać w wyznaczonych godzinach.

5. Problemy systemowe

5.1 Brak rozwiązań systemowych dotyczących sytuacji nieletnich w ciąży oraz nieletnich i ich dzieci po urodzeniu

W czasie wizytacji jedna z wychowanek była matką. Została ona urlopowana na czas porodu i połogu. W placówce przebywały również dwie inne wychowanki w ciąży.

KMPT od 2012 r. sygnalizuje konieczność zmian legislacyjnych, dotyczących nieletnich matek przebywających w placówkach wychowawczych i poprawczych¹.

Obecnie brakuje regulacji prawnej, która pozwalałaby przebywać nieletnim matkom w placówkach wychowawczych. Nie ma także regulacji wskazującej, kto miałby się zajmować dzieckiem, kiedy nieletnia uczestniczy, np. w zajęciach szkolnych czy innych zajęciach resocjalizacyjnych. W sytuacji gdy nieletnia matka urodzi dziecko, przerywa się jej proces resocjalizacji udzielając jej warunkowego zwolnienia z młodzieżowego ośrodka wychowawczego. Nieletnie wracają wówczas do rodzinnego domu, często patologicznego, bądź są kierowane do domów samotnej matki, w których nie mają zapewnionych odpowiednich oddziaływań i wsparcia. Bardzo rzadko zdarzają się sytuacje, że nieletnia matka wraz ze swoim dzieckiem trafia do specjalistycznej rodziny zastępczej. W pozostałych przypadkach natomiast wychowanka i jej dziecko są rozdzielani: matka zostaje w placówce, natomiast dziecko kierowane jest do adopcji, umieszczone w rodzinie zastępczej lub w domu dziecka.

W opinii Rzecznika rozwiązanie powyższego problemu mogłoby stanowić utworzenie w ramach placówek resocjalizacyjnych specjalistycznych oddziałów lub pokoi dla matki i dziecka, w których nieletnie mogłyby przebywać wraz ze swoimi dziećmi. Takie uregulowanie powyższego problemu umożliwiłoby nieletnim matkom utrzymanie i rozwijanie więzi z dzieckiem, jednocześnie kontynuowanie procesu resocjalizacji, a także otrzymywanie odpowiedniego wsparcia i pomocy w opiece nad dzieckiem, uczenie się prawidłowych postaw rodzicielskich.

W związku z tym, iż sprawa nie pozostała wciąż prawnie uregulowana w dalszym ciągu będzie monitorowana przez RPO.

5.2 Monitoring wizyjny

W placówce zainstalowano monitoring wizyjny. Monitorowane są ciągi komunikacyjne, stołówka oraz hala sportowa. Nie ujawniono kamer w sypialniach i sanitariatach.

Kwestia stosowania monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, w związku z jej pominięciem w przepisach regulujących funkcjonowanie tych placówek, od kilku lat pozostaje w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich, który już w 2010 r.

¹ Zob. raporty Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji w roku 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 oraz 2017 oraz Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z wizytacji w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich przeprowadzonych przez Krajowy Mechanizm Prewencji w latach 2008–2015.

skierował wystąpienie generalne do Ministra Edukacji Narodowej w sprawie monitorowania szkół i placówek oświatowych (m.in. ośrodków wychowawczych i socjoterapii). Wskazywał wówczas, że monitorowanie szkół i placówek oświatowych może stanowić formę ingerencji w prywatność uczniów, nauczycieli oraz innych osób znajdujących się na terenie obserwowanego budynku.

Dla legalności tego rodzaju kontroli istotne jest jednak, żeby ograniczenie to spełniało przesłanki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji, w tym wymóg ustawowej formy ograniczenia. Rzecznik Praw Obywatelskich zauważył, że żaden przepis rangi ustawowej nie upoważnił organów prowadzących do instalowania kamer monitorujących na terenie szkół i placówek oświatowych.

Regulacji na gruncie ustawowym wymaga jednak nie tylko samo uprawnienie do instalowania na terenie szkół i placówek oświatowych sieci monitoringu wizyjnego, ale także sprecyzowanie zasad i celów montowania kamer, sposób postępowania ze zgromadzonymi w ten sposób danymi, w tym zasady dostępu do nagrań z kamer monitorujących oraz zabezpieczenia danych, a także ewentualne wymagania odnośnie do oznaczenia terenu monitorowanego.

W związku z powyższym Rzecznik Praw Obywatelskich postuluje dokonanie zmian aktualnie obowiązujących regulacji, aby ograniczyć możliwość instalowania kamer monitorujących w szkołach i placówkach oświatowych do miejsc wyraźnie wskazanych w przepisach prawa.

Nie ulega także wątpliwości, że możliwość instalowania na terenie szkół sieci monitoringu wizyjnego wynikać musi z przepisów rangi ustawowej, a ewentualne upoważnienie do wydania aktu wykonawczego musi być zgodne z wymaganiami, o których mówi przepis art. 92 ust. 1 Konstytucji.

Do chwili obecnej takie unormowania nie zostały wprowadzone. Omawianą kwestię należy uznać za problem systemowy, który jest w dalszym ciągu monitorowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1 Badania na obecność narkotyków i alkoholu w organizmie

Zgodnie z obowiązującą w placówce *Procedurą postępowania w przypadku stwierdzenia prawdopodobieństwa, że uczeń znajduje się pod wpływem środków psychoaktywnych (alkohol, narkotyki, substancje wziewne, leki i inne środki)*, „Wychowawca

w obecności innej osoby na podstawie pisemnej zgody rodzica może dokonać badania trzeźwości lub na podstawie testów stwierdzenie korzystania ze środków odurzających przez wychowanka².

Przedstawiciele KMPT wielokrotnie w swoich raportach zwracali uwagę na niedopuszczalność stosowania testów na obecność alkoholu i narkotyków w organizmie przez pracowników MOW. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. *o postępowaniu w sprawach nieletnich* (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 969) nie daje możliwości osobie innej niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w organizmie nieletniego obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia.

W związku z tym należy uznać, iż personel placówki nie ma prawa zobowiązywania nieletniego do poddania się takim badaniom. Jeżeli natomiast zachodzi podejrzenie, że nieletni wychowanek popełnił przestępstwo lub wykroczenie po spożyciu alkoholu lub zażyciu narkotyków, personel MOW powinien o zdarzeniu powiadomić rodziców i Policję. Działania pracowników MOW mają w przywołanej sytuacji charakter interwencyjny i nie upoważniają personelu do samodzielnej kontroli zawartości narkotyków lub alkoholu w organizmie wychowanka.

Z rozmów przeprowadzonych zarówno z wychowankami, jak i personelem placówki wynika, że testy na obecność narkotyków i alkoholu w organizmie nie są faktycznie przeprowadzane. Jednakże przyjęcie takiej procedury stwarza możliwość postępowania niezgodnego z prawem.

Mając powyższe na uwadze KMPT zaleca dostosowanie procedury obowiązującej w placówce do przepisów prawa krajowego.

6.2 Badanie medyczne i dokumentowanie obrażeń

Wychowankowie przyjmowani do placówki nie są badani profilaktycznie przez lekarza. Konsultacje lekarskie mają miejsce w sytuacjach, gdy nieletni sygnalizuje jakies dolegliwości lub istnieje potrzeba interwencji medycznej. Wychowankowie znajdują się pod opieką pielęgniarki, która dostępna jest od poniedziałku do piątku. Pielęgniarka bada również nieletnich przy przejściu do placówki, jednakże dokumentacja w tym zakresie nie jest prowadzona. Brak jest także dokumentowania ewentualnych obrażeń z którymi nieletni przybywają do jednostki.

² Zapis oryginalny na podstawie otrzymanej dokumentacji.

KMPT podkreśla, że badanie lekarskie przy przyjęciu do miejsca detencji i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania, uważane jest za podstawową gwarancję prewencji tortur. Pozwala bowiem na ujawnienie obrażeń powstałych przed przybyciem do MOW, udokumentowanie śladów przemocy na potrzeby procesu karnego oraz podjęcie skutecznych działań w przypadku stwierdzenia torturowania. Pozwala też na wykrycie ewentualnych innych, istotnych z medycznego punktu widzenia nieprawidłowości. Badanie lekarskie chroni też personel ośrodka dla nieletnich i funkcjonariuszy innych służb przed bezpodstawnymi zarzutami.

W opinii Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) obowiązkowemu badaniu lekarskiemu powinni zostać poddani wszyscy nieletni, także ci powracający do ośrodka, po ucieczce, w asyście Policji³. Lekarz powinien porozmawiać i przeprowadzić badanie każdego nieletniego tuż po jego przyjęciu do ośrodka pozbawienia wolności; poza wyjątkowymi okolicznościami rozmowa/badanie powinna być przeprowadzona w dniu przyjęcia. Jednakże osobą pierwszego kontaktu nowo przybyłego nieletniego ze służbą zdrowia może być wykwalifikowana pielęgniarka, która następnie składa sprawozdanie lekarzowi⁴.

Ponadto zgodnie z zaleceniami CM/Rec (2008) 11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie zasad europejskich dotyczących kar i środków alternatywnych stosowanych wobec sprawców nieletnich: *Jak najszybciej po przyjęciu do placówki młodociany ma zostać poddany badaniom lekarskim, założony ma zostać rejestr medyczny oraz należy rozpocząć leczenie wszelkich chorób czy obrażeń* (Reguła 62.5).

Badanie medyczne służące ujawnieniu ewentualnych śladów tortur powinno spełniać dwa podstawowe kryteria – być przeprowadzone w najkrótszym możliwym czasie po zaistnieniu zdarzenia i z uwzględnieniem zasad dotyczących skutecznego dokumentowania tortur.

CPT rekomenduje, by dokumentacja z takiego badania zawierała: obiektywny i dokładny opis stanu pacjenta, w szczególności wszelkich urazów, wyniki dodatkowych badań, szczegółowe wnioski wynikające ze specjalistycznych konsultacji, proponowany sposób leczenia w przypadku ujawnienia urazów, a także wskazania do dalszej pracy z pacjentem. Wszelkie zauważone urazy należy nanieść na specjalny formularz

³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Dziesiąte Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (99)12, § 23 i 39; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 115.

⁴ Zob. Dziesiąte Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (99)12, § 39.

przewidziany do tego celu, z wykresami ciała do oznakowania urazów, który będzie przechowywany w aktach medycznych. Pożądane byłoby fotografowanie ran, a zdjęcia powinny być dołączane do akt medycznych. CPT zaleca też zaprowadzenie specjalnego rejestru urazów, w którym należy odnotowywać wszystkie rodzaje obrażeń⁵.

CPT podczas ostatniej wizyty w Polsce w 2017 r. zalecił, aby każdy nowoprzybyły nieletni był zbadany przez lekarza tak szybko jak to możliwe i nie później niż 24 godziny po przyjęciu do placówki⁶.

W przypadku, gdy nieletni wskaże, że był ofiarą przemocy lub istnieje takie podejrzenie, powinien zostać poddany badaniu i opiece psychologa.

Z kolei Podkomitet ONZ ds. Zapobiegania Torturom oraz Innemu Okrutnemu, Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (SPT) zachęca do zagwarantowania badań rutynowych wszystkim osobom pozbawionym wolności. Zaleca się, aby opis badania zawierał m.in.: historię medyczną osoby zatrzymanej, w tym wszelkie zarzuty niedawnej przemocy, tortur lub złego traktowania; istnienie jakiegokolwiek dyskomfortu lub objawów; wynik badania klinicznego, w tym opis zaobserwowanych urazów oraz informacje na temat trwałości tych urazów.

Pomocnym narzędziem w pracy personelu placówki, w tym psychologa i pielęgniarki może być rekomendowany przez ONZ - *Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokół Stambulski)*. Zawiera on praktyczne informacje, adresowane między innymi do personelu medycznego i psychologów, w zakresie metod tortur, ich objawów, sposobów identyfikacji, realizacji badania medycznego i dokumentowania śladów przemocy. Skupia się również na barierach psychologicznych mogących pojawić się w relacjach z ofiarami oraz kwestiach etycznych (w tym etyce lekarskiej).

6.3 Traktowanie

Z informacji uzyskanych przez wizytujących wynika, że zdarzają się kontrole pokoi należących do nieletnich.

Przedstawiciele KMPT podkreślają, że obowiązujące przepisy prawa nie dają personelowi MOW uprawnień do dokonywania przeszukiwania pokoi. W przypadku organów

⁵ Zob. Dwudziesty Trzeci Raport Generalny CPT, CPT/Inf(2013), § 71-84; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf(2016) 21, § 22, 27, 50, 81; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf(2014) 21, § 78.

⁶ Raport z wizyty w Polsce, 25 lipiec 2018 r., CPT/Inf(2018) 39, § 101.

stosujących prawo (jak np. Policja, Straż Graniczna, ABW, CBA i inne) uprawnienie do w/w czynności wynika wprost z ustawy. W przypadku pracowników MOW ani obowiązująca ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, ani inny akt prawny takich uprawnień nie przewiduje.

Mechanizm przypominają, że zgodnie z zasadą legalizmu, wyrażoną w art. 7 Konstytucji RP *Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa*. Nie mogą więc domniemywać swojej kompetencji, a wszelkie ich działania muszą mieć podstawę prawną⁷.

W związku z powyższym przeszukania pokoi mogą być realizowane w sytuacjach gdy takie uprawnienie wynika wprost z ustawy, personel jest odpowiednio przeszkolony w tej materii, a działanie to podlega kontroli w zakresie legalności i prawidłowości wykonania.

KMPT przypomina, że zgodnie z Konstytucją RP⁸ *Wolność człowieka podlega ochronie prawnej oraz Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw*.

Przedstawiciele KMPT nie mają wątpliwości, że praktykowane działania służą zapewnieniu wychowankom bezpieczeństwa, jednak nie mogą odbywać się bez właściwej podstawy prawnej. Do czasu więc wprowadzenia przez ustawodawcę odpowiednich unormowań prawnych, personel młodzieżowych ośrodków wychowawczych powinien odstąpić od dokonywania w/w czynności. Przedstawiciele KMPT rekomendują dyrektorowi MOW zaprzestanie przeszukiwania rzeczy czy pokoi wychowanków.

6.4 Personel

W skład kadry placówki wchodzi 43 pracowników pedagogicznych. Ośrodek zatrudnia 2 psychologów, 2 pedagogów oraz 19 wychowawców. Ponadto zatrudnionych jest także 14 pracowników obsługi.

⁷ Sąd Najwyższy w postanowieniu 7 sędziów SN z 18 stycznia 2005 r. (sygn. WK 22/04) wskazał, że *Art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowiący, że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa zawiera normę zakazującą domniemywania kompetencji takiego organu i tym samym nakazuje, by wszelkie działania organu władzy publicznej były oparte na wyraźnie określonej normie kompetencyjnej*.

⁸ Zob. art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 7, poz. 483 ze zm.).

Z udostępnionych KMPT informacji wynika, że personel posiada odpowiednie do wykonywanych zadań kwalifikacje i doświadczenie zawodowe. Ponadto doskonalili on swoje umiejętności w formie szkoleń. Przykładowo w roku szkolnym 2017/2018 personel przeszedł m.in. następujące szkolenia: Etyka zawodu nauczyciela, Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży, Kompetencje pedagogiczno – psychologiczne w nauczaniu, Syndrom wypalenia zawodowego, Stalking – nowy sposób na zadręczanie w szkole. W roku szkolnym 2018/2019 personel brał udział w m.in. szkoleniach z zakresu mediacji i negocjacji czy też oceny pracy nauczyciela w świetle nowych przepisów.

KMPT pozytywnie ocenia oferowany kadrze katalog szkoleń. Z uwagi jednak na specyfikę pracy w placówce, występowanie sytuacji trudnych w relacjach z nieletnimi oraz obciążenie psychiczne związane z wykonywaniem zawodu, zaleca, by katalog oferowanych personelowi szkoleń i warsztatów wzbogacić o tematykę dotyczącą: stosowania środków przymusu bezpośredniego czy też udzielania pierwszej pomocy.

W ocenie KMPT korzystne byłoby również zorganizowanie dla kadry placówki regularnych superwizji, służących rozładowaniu napięć powstałych w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych. Takie spotkania mogłyby przyczynić się również do polepszenia relacji pomiędzy personelem, co w rezultacie może mieć bezpośrednie przełożenie na jakość jego pracy i poziom sprawowanej opieki nad wychowankami.

Zgodnie z regułą 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

KMPT podkreśla, że odpowiednio dobrany i wykwalifikowany personel stanowi skuteczną gwarancję ochrony nieletnich przed niewłaściwym traktowaniem. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz codziennemu kontaktowi z nieletnimi ma możliwość bieżącego monitorowania zachowania podopiecznych i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o nieodpowiednim traktowaniu. W przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń może także podjąć skuteczne środki zaradcze (np. poprzez udzielenie pomocy, wezwanie Policji czy zgłoszenie przełożonym swoich obaw i podejrzeń.). Dlatego ważne jest by był on odpowiednio dobrany, miał stworzoną możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji, rozwoju zawodowego i wiedzy w zakresie identyfikowania symptomów świadczących o niewłaściwym traktowaniu.

Na kwestie odpowiedniego doboru i kwalifikacji personelu, odpowiedzialnego za opiekę nad osobami w miejscach detencji, zwraca też uwagę CPT podkreślając, że: *Dozór i opieka nad osobami nieletnimi pozbawionymi wolności jest zadaniem szczególnie wymagającym. Personel powołany do wypełniania tego zadania powinien być starannie dobrany pod względem osobistej dojrzałości i zdolności do radzenia sobie z wyzwaniami związanymi z pracą i dbaniem o dobro tej grupy wiekowej. W szczególności personel powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz być w stanie pokierować i zmotywować osoby nieletnie, za które ponosi odpowiedzialność. Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków⁹. Podczas ostatniej wizyty w Polsce w 2017 r. CPT podkreślił także, że należy dążyć do przeszkolenia personelu w zakresie rozwiązywania sporów oraz stosowania strategii oraz technik słownego rozładowywania sytuacji¹⁰.*

6.5 Warunki bytowe

Warunki bytowe w jakich przebywają wychowankowie zostały uznane za dobre. Mechanizm dostrzega jednakże konieczność zamontowania drzwi, które zasłaniać będą muszle ustępowe w toalecie dla chłopców. Nie ulega wątpliwości, że osoby nieletnie powinny mieć możliwość załatwienia potrzeb filozoficznych w warunkach zapewniających każdemu minimum intymności, odpowiadających pod tym względem ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom.

KMPT zauważa, że warto też dbać o systematyczne usuwanie pojedynczych wulgarnych napisów znajdujących się w niektórych pomieszczeniach sypialnianych, gdyż prowokują jedynie konflikt między wychowankami i stwarzają ryzyko zaistnienia przemocy. Niweczą też podejmowane wysiłki wychowawcze.

Warto w tym miejscu odwołać się też do standardów CPT, który wskazał, że *dobrze zaprojektowany ośrodek detencyjny dla nieletnich powinien zapewniać pozytywne i spersonalizowane warunki detencji młodych osób pozbawionych wolności. Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwie umeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych. Młodym ludziom powinno się*

⁹ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 33.

¹⁰ Raport z wizyty w Polsce, 25 lipiec 2018 r., CPT/Inf (2018) 39, § 95.

pozwoić na przechowywanie rozsądnej ilości rzeczy osobistych, jeśli przeciwko temu nie przemawiają przeważające względy bezpieczeństwa¹¹.

Z kolei zgodnie z Regułą 31 Narodów Zjednoczonych dotyczącą Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności, *Nieletnim pozbawionym wolności przysługuje prawo do takich warunków i wyposażenia w zakładzie, które zapewniają im zaspokojenie potrzeb zdrowotnych i godności ludzkiej.*

6.6 Stosowanie kajdanek zespolonych wobec wychowanków doprowadzanych do placówki przez funkcjonariuszy Policji

W trakcie rozmów z wychowankami oraz personelem placówki, delegacja KMPT otrzymała sygnały, że wobec niektórych nieletnich, doprowadzanych do placówki przez funkcjonariuszy Policji, stosowane były kajdanki. Z informacji pozyskanych od kierownictwa placówki wynika jednocześnie, że nieletni konwojowani są najczęściej przez funkcjonariuszy z Komendy Powiatowej Policji w Przysusze znajdującej się strukturze Komendy Wojewódzkiej Policji w Radomiu.

W opinii przedstawicieli KMPT otrzymane sygnały uzasadniają podejrzenie, że może dochodzić do nadużyć w stosowaniu środka przymusu w postaci kajdanek przez funkcjonariuszy Policji (art. 12 ust 1 pkt 2 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej; tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 1834). Konieczne jest podkreślenie, że stosowanie środków przymusu bezpośredniego ma charakter zindywidualizowany i może nastąpić tylko pod warunkiem wystąpienia w konkretnym przypadku przesłanek ich zastosowania. Ponadto środki przymusu bezpośredniego należy stosować z zachowaniem zasady konieczności - muszą być niezbędne do osiągnięcia celów, w jakich zostały zastosowane oraz proporcjonalności - muszą być zastosowane proporcjonalnie do stopnia zagrożenia oraz z minimalną dolegliwością (art. 6 ust. 1 ustawy).

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur nie ma możliwości zweryfikowania przesłanek, które zadecydowały o zastosowaniu kajdanek wobec nieletnich doprowadzanych do placówki przez policję. W związku z tym, wizytujący zalecają Komendantowi Wojewódzkiemu Policji w Radomiu przypomnienie funkcjonariuszom podległych Komendzie jednostek organizacyjnych Policji o konieczności stosowania kajdanek wobec nieletnich doprowadzanych do placówki, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

¹¹ Zob. Dziewiąty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (99) 12, § 29-30.

7. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rusinowie Koneckim:

1. poddawanie wszystkich nowo przyjmowanych wychowanków badaniom lekarskim. Badaniu przez lekarza powinny być też poddawani wychowankowie powracający do placówki z miejsc, gdzie mogli doświadczyć złego traktowania, np. doprowadzani przez Policję,
2. odnotowywanie w rejestrze badań lekarskich, pielęgniarskich daty i godziny badania oraz informacji, czy nieletni posiada obrażenia,
3. zapoznanie personelu placówki z Protokołem Stambulskim,
4. dostosowanie procedury postępowania w przypadku stwierdzenia prawdopodobieństwa, że uczeń znajduje się pod wpływem środków psychoaktywnych obowiązującej w placówce do przepisów prawa krajowego,
5. odstąpienie od przeprowadzania przeszukań pokoi wychowanków,
6. zamontowanie drzwi w toalecie dla chłopców,
7. systematyczne usuwanie wulgarnych napisów znajdujących się w niektórych pomieszczeniach sypialnianych,
8. poszerzenie katalogu oferowanych personelowi szkoleń i warsztatów o tematykę dotyczącą: stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz udzielania pierwszej pomocy,
9. zapewnienie personelowi regularnych superwizji, a także warsztatów w zakresie rozwiązywania konfliktów oraz stosowania strategii i technik deeskalacji konfliktu na różnych poziomach komunikacji.

II. Staroście Powiatowemu w Przysusze:

1. przekazanie środków finansowych na realizację zaleceń wymagających nakładów finansowych.

III. Komendantowi Wojewódzkiemu Policji w Radomiu:

1. zwrócenie uwagi funkcjonariuszy na konieczność stosowania kajdanek wobec nieletnich doprowadzanych do placówki zgodnie z obowiązującymi przepisami i z zachowaniem zasad konieczności i proporcjonalności.